

MÝTICKÉ SPOLOČENSTVO A AKCEPTÁCIA CUDZIEHO (POSTAVA ČECHA V HRONSKÉHO ROMÁNE *CHLIEB*)

MYTHIC COLLECTIVE AND ACCEPTATION OF FOREIGN (THE CZECH CHARACTER IN HRONSKÝ'S NOVEL *CHLIEB*)

Mária Stanková

Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Filozofická fakulta, UK v Bratislave

2.1.27. slovenský jazyk a literatúra, 4. rok štúdia, denná forma štúdia

mary.stankova@gmail.com

Školiteľka: **doc. Dagmar Kročanová, PhD. (dagmar.krocanova@uniba.sk)**

Kľúčové slová

Jozef Cíger Hronský, román *Chlieb*, Čech, postava, kolektív, dedina, asimilácia

Key words

Jozef Cíger Hronský, novel *Chlieb*, Czech, character, collective, village, assimilation

Jozef Cíger Hronský je spisovateľom, ktorého osoba i tvorba sú úzko prepojené aj s otázkou slovenského národa. Jeho vzťah k národnej otázke sa naplno prejavil až v činnosti pre Maticu slovenskú (1), no možno ju vystopovať aj v jeho literárnej tvorbe. Treba však poznamenať, že jeho prózy neboli politicky orientované a estetická funkcia bola primárna aj v tých, ktoré explicitne tematizujú spoločenské problémy. Dôkazom sú aj jeho romány zo začiatku tridsiatych rokov *Chlieb* (1931) a *Jozef Mak* (1933). Od prvých krátkych próz z dedinského prostredia, v ktorých nadväzoval na klasickú kukučínovskú poetiku, sa na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov presunul k žánru románu, v ktorom sa navyše zaoberal závažnými otázkami o živote človeka v medzivojnovom období. A tak popri motívoch vojny, hospodárskej krízy, nezamestnanosti, modernizácie tradičných prác, poľnohospodárstva a chudoby, neobišiel ani otázku vzťahu Čechov a Slovákov v období Československej republiky.

Táto téma tvorí jednu z výraznejších dejových línií románu *Chlieb*, ktorý dobová kritika označila ako mozaikovitý, impresionistický (2). Neskôršie sa mu venovali viacerí literárni historici (3), no postava Čecha a téma slovensko-českého vzťahu v jeho diele nebola preskúmaná. Z hľadiska sujetu sa v románe rozvíja viacero príbehov, ktoré spája buď vzťah k svorníkovej postave Metodeja Chlebka, alebo priestorové väzby s románovou dedinou, Bacúchom. V románe sa nedá hovoriť o hlavnej postave, hlavnej téme ani o nosnom konflikte či zápletke. Osudy českej rodiny v Bacúchu sa ťahajú celým románom (v oboch častiach), autor sa k nim vracia, postavy žijú vo vzťahu s ostatnými a formujú dianie. V románe téma asimilácie (4) českej rodiny do slovenského prostredia patrí spolu s osudmi rodiny Metodeja Chlebka, rodiny Uliny Urvancovej a Anče Ondrušovej k tým výraznejšie a podrobnejšie rozpracovaným (5).

Hronský najprv „český element“ postavil do protikladu k Bacúšanom. Príchod českého horára do Bacúcha môžeme chápať ako jeden z klasických literárnych motívov naše vs cudzie. Všetky vplyvy mimo dediny, všetky zážitky pochádzajúce zvonka majú v sebe prizmu negatívneho – muži zomierajúci v cudzine, kam chodia za prácou; ľudia vracajúci sa zo služby v meste, v ktorej sa fyzicky i psychicky zničili (Zuza Urvancová i jej otec), Metodejove jarmoky, na ktoré neustále chodí (zaoberá sa kupčením, jarmoky sú preňho sviatočnými udalosťami); Amerikáni; udalosti v nemocnici; policajné vyšetrovania; politickí agitátori; Chlebikova druhá rodina (Metodej má prvú manželku Máriu a s ňou dvoch synov) a horári z Čiech. Všetko, čo sa deje mimo Bacúcha, znamená pre Bacúšanov isté ohrozenie (6), na ktoré však nereagujú živočíšne, aktívne a jednotnou vzbúrou, ako napríklad postavy v Urbanovom *Živom biči* (1927). Zvonku prichádza aj bieda, hlad a nepriaznivé politické pomery. To všetko sú pre nich len ďalšie veci, ktoré musia pretrpieť, na ktoré si musia zvyknúť. Hronského kolektívna postava akoby si bola vedomá svojej asimilačnej sily. Podľa A. Matušku sa „v románe *Chlieb* obec uvedomuje na svojom vzťahu k českej rodine horára ako na jej úkor preferovaného živlu

i k žandárom ako k bezprostrednej vrchnosti: uvedomuje nie jednoznačne, pretože premenlivo, podľa toho, ako sa vzájomne nadväzujú alebo rušia kontakty“ (Matuška, 1970, s. 60). Tento premenlivý, nejednoznačný vzťah Bacúšanov k horárovej rodine symbolizuje aj oxymorické pomenovanie horára Osterčilka – náš Čech (7). Je v ňom vyjadrená už spomínaná asimilačná tendencia, moc dedinského kolektívu začleniť do seba nových členov, a súčasne tak znížiť riziko, ktoré pre kolektív vyplýva z nových a neznámych ľudí. Ak prezývku skúsime interpretovať, na prvý pohľad vyzerá ako familiárne pomenovanie horára dedinčanmi, ktorí majú problém zapamätať si nové meno. Druhý pohľad naň však odkrýva iróniu plynúcu práve zo spojenia „nášho“ (explicitne použité zámeno) a „cudzieho“ (český element). Toto pomenovanie Osterčilka jednak priradzuje k dedinčanom, lebo je ich; zároveň však upozorňuje na to, že do Bacúcha nepatrí, lebo je predsa len českej národnosti. Práve cezeň môžeme nazerať na (ne)prijatie horára a jeho rodiny – samotný román napovedá, že najprv prevláda ironický význam a až k záveru knihy ten neutrálny, ozajstný, ktorý svedčí o tom, že dedina Osterčilka asimilovala, že sa stal jedným z nich. V románe je explicitne vyjadrená anticipácia tohto javu: „*No vžije sa, lebo i tunajšie vrchy a doliny majú svoje zákony, ktoré nijaká moc a nijaký rozum neprevrátí*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 32), ktorá dokazuje, že príroda je mocnejšia než štát.

Tomu však predchádza viacero zásadných udalostí, počas ktorých možný zmier a začlenenie nových členov do kolektívu Bacúšanov autor drammatizuje a problematizuje. Prvý a najdôležitejší rozdiel medzi dedinčanmi a horárovou rodinou je v národnosti a v jazyku (8), ktoré sú síce blízke a podobné, no na viacerých miestach románu sa spomínajú jazykové bariéry. Napríklad horárovu dcéru, Máňu „*zaujímali aj hájníci, lebo čudne rozprávali, že niekedy celé vety nerozumela*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 48). Horárka „*aj hájnikovo Pôdorovo meno vedela už trochu vysloviť, i rozumela už, čo hovoria chlapi, keď čakajú v kuchyni alebo na podstení*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 129). Jedným z dôležitých faktorov, ktoré oddeľujú horárov od ostatných dedinčanov, je reálne situovanie ich horárne. Bola „*pod horou na vršku, odkiaľ bolo vidno celú dedinu od nižného konca až po vyšný*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 47). Aj priestorovo bola horárova rodina nad dedinou, čo evokuje nadradenosť, minimálne určitú vzdialenosť, odstup, ktorý ešte umocňuje aj most nad potokom, oddeľujúci priestor horára a priestor dediny. „*Horárka je toho týždňa celkom proti dedine, na drevené chalupy tam dolu díva sa neúprosne, tak, akoby každú strechu chcela prstom popichať*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 193).

Ďalším znakom, ktorým sa Osterčilkovci diferencovali od dediny, je fakt, že majú množstvo kanárikov. Na prvý pohľad neutrálny motív je spätý so scénou zo začiatku románu, v ktorej Metodej sľubuje Amerikánovi, že mu zoženie kanárika. Kanárikov môžeme v rámci románu *Chlieb* interpretovať ako symbol Metodejovho zlého ja, ako pripomienku jeho jarmokov, podvodov a klamstiev a v spojitosti s horárom ich vnímať ako výraznú črtu, ktorá ho vyčleňuje z kolektívu dediny, pretože sa stará o zvieratá, z ktorých nemá hospodársky ošoh. Z vonkajších faktorov, ktoré rodinu horára vyčleňujú z dedinského kolektívu, treba spomenúť i vyššiu mieru vzdelanosti, skúsenosť (predsa len je to štátny zamestnanec, ktorý má určitú prax), ktorá sa Osterčilkovi paradoxne vypomstí pri situácii so senom. Dedinčania sú okradnutí o sená, obviňujú z toho horára, no ten sa ich zastáva. Je to jedna z prvých situácií, v ktorých sa horár prikláňa na stranu dediny.

Spočiatku je vzťah Bacúšanov k horárovi odmietavý, podozrievavý, čo pramení z vonkajších okolností, zo stavu vecí. Horár po prvý raz „*splynie s davom*“ v štrnástej kapitole, teda presne v polovici textu. Ako súčasť kolektívu sa prejavuje po konflikte so senom, v ktorom dá najavo, že je na strane Bacúšanov, a ponúka im riešenie tohto konfliktu (9). Ďalšie problémy, povedzme, že výraznejšie, pramena z emócií postáv – sú spojené najmä s dospievajúcou horárovou dcérou Máňou. Tú dedina takmer okamžite začne spájať s Ondrejom Chlebkom, ktorý im spolu s otcom spočiatku pomáha. Hronského rozprávač ju vedno s celou dedinou volá „*horárča*“. V tomto pomenovaní rovnako ako v spojení „*náš Čech*“ cítiť iróniu. Máňa sa však zaľúbi do mlynára Petra, s ktorým prežíva milenecký vzťah Anča Ondruška. Tá zo žiarlivosti na Máňu zaútočí. V dedine vznikne nový konflikt, pretože horár „*v ruke mal pušku, vedľa chodníka zbehol až po most, na moste temer bez slova vyzauškoval troch mládencov. Viac ich nestačil*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 172). Dedina sa po tomto incidente začne ticho búriť. Ďalšia bitka na seba nedá čakať – šťastný a zaľúbený Ondrej Chlebo v krčme zbije horárovho pomocníka, tiež Čecha. Dedina sa obáva sankcií a príchodu četníkov, a uvedomuje si, že v „*ktorej krčme vraj Čecha nabijú, tam vezmú licenc*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 208),

aj to, že „pre Čechov je aj od zeme silnejší zákon. Darmo je v roku takýto veľký sviatok, ak si zabrdol do Čecha, svätiť nesmieš“ (Cíger Hronský, 2006, s. 211). Negatívne pocity rovnako prežíva aj horárka, ktorá sa v Bacúchu cíti nebezpečne. „Ja sa tu zabiť nedám! Tu sú divosi, tu sú zvieratá, tu je nie istá ani jediná chvíľa. [...] Tu nevedia ani hovoriť, kukajú na človeka ako býci, čítať nevedia, ani nijakého poriadku svetského, modlia sa, ale zabíjajú ľudí!“ (Cíger Hronský, 2006, s. 199). V tejto časti románu Hronský využíva stereotypné tvrdenia o rozdieloch medzi Slováckmi a Čechmi počas prvej republiky, ktoré pramenia najmä z odlišnej životnej úrovne. Samozrejme, v literárnom texte ich kumuluje a dotvára nimi konflikt medzi dedinčanmi a horárovou rodinou.

Konflikt sa (ako pre horárovu rodinu, tak i pre dedinčanov) utlmí po katarznej časti v závere románu, v ktorej horárovi deti postihne šarlach. Ťažká choroba dokazuje, že medzi dedinčanmi a horárovou rodinou nie sú rozdiely. Trpia a zomierajú všetci rovnako. Katalyzátorom akéhosi uzmierenia je i Metodej Chlebko, ktorý od začiatku románu prepájal proti sebe stojace tábory Bacúšanov a horárovej rodiny. „ – Či už kape z ľudí i ľudskosť? – kládol si otázku, no nedošiel ďaleko. Akoby boli zacítili ľudia vo všetkých dvoroch jeho hnev, sypali sa na nový most a hore k horárni. [...] No horárovcom nepomohol dav, prišiel už trochu neskoro“ (Cíger Hronský, 2006, s. 253). Nasleduje expresívna scéna pohrebu (10) horárovho syna Frantu, v ktorej je aktualizovaná základná farebná opozícia – biely sneh, otvorená čierna jama, čierna stuha na kríži. Táto opozícia podčiarkuje vyhrotené pocity rodičov pri strate dieťaťa, ktoré autor prepája s motívom cudzosti, diaľky.

Protikladom týchto motívov je mýtus zeme, ktorý tvorí leitmotív románu. Na jednej strane je to pripútanosť k nej, k prírode, závislosť od poľnohospodárskeho spôsobu života, ale aj fakt, že zem je živiteľka a determinuje životy ľudí. Hronský v závere románu vyslovuje nádej, ktorá pramení z jeho viery v cyklické plynutie času, ktoré určuje práve pravidelný cyklus poľnohospodárskych prác. „Zem a chlieb majú svoje zákony. Zákony zeme a chleba nedajú sa hnúť. Padnú heslá, pomínú sa úškľabky, čas rozveje neprirodené snahy: každá zem je silná, prispôsobí si človeka, čo chodí po nej, i keby sa tomu vzpieral, a chlieb je chlieb, prišielci len v prvú chvíľu budú sa obzerať, v druhú budú sa zaň ruvať, lebo prinúti ich rovnaký osud, rovnaký s tými, s ktorými si sadli za stôl. Tu budú stavať chalupy, rodiť i pochovávať deti, azda – odtiaľto pôjdu, keď príde čas lastovic“ (Cíger Hronský, 2006, s. 278). Mýtizovanie zeme a obživy, ktorú ľuďom dáva, teda návrat k univerzálnemu a dlhé veky fungujúcemu princípu, sa stáva jedným z harmonizátorov vzťahu medzi horármi a Bacúšanmi. Tí boli spojení so zemou, živil sa najmä roľníctvom, no horár reprezentoval úradnícku vrstvu, iné hodnoty a iné povinnosti. Nie je náhoda, že Osterčilek v závere románu vyslovuje svoje vízie o ďalšom živote na Slovensku, plány spojené práve s chlebom a zemou. „Necháme horáreň a chytí sa remesla. [...] Sedlický pekár bude nadávať, čosi by mu odpadlo, no... keby sa mal človek obzerať na všetky strany... Ba, povedzme si, lepšie nám je Slovensko. Obzrel som Petrášovu chalupu, aj som sa vyzvedal, dali by ju do prenájmu. Za týždeň by v nej bola suchá pec“ (Cíger Hronský, 2006, s. 253, 254). Zem reprezentuje viaceré momenty ich motivácie zostať na Slovensku. V zemi je pochovaný ich malý syn. A zem je zdrojom obživy aj Petrovi, ich budúceho zaťovi. Dav, ktorý prišiel hore k horárni v čase pohrebu Frantu, pomohol horárovej rodine v rozhodovaní, či zostať v Bacúchu. Následne Osterčílkovci odsúhlasili dcérin sobáš s Petrom z mlyna. Ich svadba je jedným zo symbolov asimilácie českej rodiny Bacúšanmi.

V románe *Chlieb* Hronský vyriešil „českú otázku“ pomerne harmonicky, aj keď cesta k „zmiereniu“ nebola ľahká. Okrem spomínaných faktorov je veľmi dôležitá i postava dospievajúcej Máne, ktorá sa na svet pozerá inou optikou. Táto postava sa nachádza medzi detstvom a dospelosťou, čo dokazuje aj prezývka „horárča“, a práve naivita, dôvera a životný optimizmus jej umožňujú vidieť kladné stránky života v Bacúchu oveľa skôr, než si ich uvedomia jej rodičia. V rozhovore s horárkou: „Máma, vieš, keby nebolo toho nešťastia, bolo by tu všetko pekné. Ženy všetky chodia v krojoch, i deti. Ani ľudia nie sú takí, ako som si myslela. Sú ako naši“ (Cíger Hronský, 2006, s. 61). V rozhovore s horárom: „Myslím si, že títo ľudia nie sú vždy takí. [...] No, takí diví“ (Cíger Hronský, 2006, s. 203). Zaraďuje sa tak k množstvu Hronského postáv, ktoré vďaka určitému deficitu (11) vidia pravdu skôr než ostatní. V *Chlebe* sú to napríklad scény so slepým Vavrincom, ktorý dokáže odhadnúť ľudí, opitým Urvancom či šťastným a zaľúbeným Ondrejom, ktorého všetci považujú za opitého. Máňa takisto vidí v Bacúšanoch to dobré. A to aj napriek tomu, že na ňu Anča Ondruška zaútočí. Láska k Petrovi je prvý krok začlenenia do dedinského kolektívu, do bacúšskeho davu.

Horárča si vyberie Petra, hoci má možnosť vydať sa aj za českého horárovho pomocníka. Záver románu potvrdzuje prijatie horára dedinčanmi: „*Náš Čech bil sa za bacúčske sená. Bil sa za svoj chlieb*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 277). Horár sa teda stáva legitímnym členom bacúšskeho kolektívu, pretože ho dedina prijala za svojho.

Román *Chlieb* vyšiel v roku 1931, v období, keď súžitie Slovákov s Čechmi bolo aktuálnym problémom. Medzivojnové obdobie znamenalo v našich geopolitických súradniciach veľké zmeny – nielen v otázke národa a štátnosti, ale aj v oblasti hospodárstva, ekonomiky, školstva či kultúry (12). Pozitívne reakcie na vznik prvej československej republiky čoskoro nahradili zmiešané pocity z pomerov panujúcich v nej. Národnostná otázka sa v mladom štáte stávala pálčivejšou. Koncom dvadsiatych rokov a najmä začiatkom tridsiatych rokov sa nespokojnosť Slovákov stupňovala. Tento historicko-spoločenský kontext sa explicitne či implicitne dostáva aj do umeleckých diel. V románe *Chlieb* sa tento kontext prejavuje aj ako konflikt Slovákov a Čechov. Napriek harmonickému riešeniu vyplývajúcejmu z asimilácie cudzieho prvku silnou domácou dedinskou societou býva v románe tento motív zobrazovaný aj stereotypne – na predsudkoch dedinčanov voči Čechom. Hronský podobné, na stereotype založené motívy Čechov na slovenskom území využíva aj takmer o dekádu neskôr. V románe *Pisár Gráč* z roku 1940 spomína protagonista Jozef Gráč na rozhovor s otcom, ktorý považuje prítomnosť českých úradníkov za dôvod vyššej nezamestnanosti.

„– *Teraz sa těžko někde vopchat. Čechov všade plno, tí mají přednost, – poviem, a tým udriem na otcovu strunu, lebo sa s Čechmi spriatelit nemôže. Robím to celkom úmyselne, v nádeji, že otec pri otázke českej odvraví si presnejšie reči.*

– *Dost' ich je. Ako by ich búrka nasekala. Kde len toľkí boli dosiaľ! Feršter Čech, hájnik Čech, pisár Čech, cachovač Čech, aj piliara už máme Čecha, a nevie ani pílu naostrit'. Nebodaj skrachujeme pri toľkých Čechoch s celou lesnou správou...“* (Cíger Hronský, 2007, s. 244).

V tomto krátkom úryvku vidíme, že Hronský si obdobie po prvej svetovej vojne na našom území opakovane spája s odmietavým prístupom ľudí voči Čechom, ktorí ich oberali o prácu. Reprezentantom tohto stereotypu je opäť príslušník staršej generácie – otec –, kým mladší Jozef Čechov (a ani Rusov (13)) za hrozbu nepovažuje.

Jozef Cíger Hronský v románe *Chlieb* tematizoval život na slovenskej dedine podobným spôsobom, aký naša literatúra poznala z románov Mila Urbana, Petra Jilemnického či neskôr Františka Hečka. Historický a sociálny kontext tvorí dôležité pozadie autorových próz, keďže sa v nich zameriava na biedu, utrpenie a pokušenie dedinského človeka v medzivojnovom období. Hronský sa v tomto románe vyrovnal aj s otázkou českých ľudí žijúcich na Slovensku. Táto téma od začiatku prózy *Chlieb* predstavuje výraznú dejovú líniu, v ktorej sa odohrá viacero konfliktov (osobných i spoločenských). V čase, keď Hronský písal román *Chlieb*, sa odohrávali jazykové spory ohľadom PSP profesora Vážneho a Masarykovej teórie československého jazyka. Zdôrazňovanie rozdielov medzi týmito dvomi jazykmi na viacerých miestach v románe poukazuje na Hronského odmietnutie jedného československého jazyka. Rozdiely medzi týmito dvomi blízkymi národmi vychádzajúce zo stereotypov a predsudkov využil ako podklady už spomínaných konfliktov. Napriek tomu je román *Chlieb* v prvom rade románom zeme a chleba. Politické v ňom neprevážilo nad estetickým, ani historické nad mýtickým, hoci Hronský je v tomto smere veľmi zaujímavou osobnosťou slovenskej kultúry a politiky (14). Práve koncept zeme a chleba umožnil autorovi vytvoriť pomerne harmonický záver. Hronský neponúka riešenie otázky českých úradníkov žijúcich v slovenskej časti, ale jeho pohľad na človeka zdôrazňuje ľudskosť, lásku, vytrvalosť, teda univerzálne hodnoty, vďaka ktorým nakoniec problém českých horárov v Bacúchu harmonicky vyriešil.

Poznámky

- (1) Od roku 1933 pracoval ako tajomník Matice slovenskej v Martine, no už od roku 1928 redigoval detský časopis *Slniečko*.
- (2) „V románe *Chlieb* akoby bol dokončil fázu svojho vývinu, ktorého tvárnou metódou bol impresionizmus, kde sa slovo a detail rozvinuli do farebných kaskád, kde jednotný dejový spád

neraz sa rozbíjal v odbočeniach, roztekal sa na povrchu farebnej pestrosti a tisícich maličkostí, organicky síce do deja zapätých, ale jednako príliš zvýraznených na úkor celku“ (Mráz, 1933, s. 761).

- (3) Števec, J.: *Dejiny slovenského románu*; Matuška, A.: *Jozef Cíger Hronský*; Čúzy, L.: *Jozef Cíger Hronský*; Bátorová, M.: *J. C. Hronský a moderna: mýtus a mytológia v literatúre*; Bátorová, M.: *Slovenská literárna moderna v spektre svetovej moderny (Jozef Cíger Hronský)*.
- (4) Termín asimilácia používame v zmysle postupného splynutia s (väčšinovým) obyvateľstvom (kultúrne, etnické a podobne).
- (5) Fabula príbehu o horárskej rodine: Čech, horár Osterčílek, prichádza so svojou rodinou do Bacúcha v okamihu, keď za záhadných okolností zomiera miestna pôrodná baba Karasková. Metodej Chlebko mu pomáha zabývať sa. V dedine vypukne požiar a neskôr potopa. Horárova rodina vzbudzuje záujem dedinčanov. Jeho dcéru Máňu dedinčania začnú spájať s Metodejovým synom, neskôr sa zaľúbi do mlynára Petra, s ktorým má pomer aj Anča. Tu nastáva prvý ozajstný konflikt – Anča zo žiarlivosti na Máňu zaútočí, horár si to všimne a zbije mládencov z dediny. Tento konflikt neskôr prerastie do bitky v krčme a pocitu miestnych, že Česi sú chránení zákonom, že majú výhody, ktoré im, domácim, neprislúchajú. Na druhej strane, horár a horárova žena uvažujú o Bacúšanoch ako o divej zveri. Do tejto situácie vstupuje zápleтка s predávaním sena a politickými stranami, ktoré sa snažia získať si dedinčanov na svoju stranu. Za katarzné momenty môžeme označiť scény, v ktorých horárovi deti ochorejú na šarlach a napokon im zomiera syn. Po tejto tragickej udalosti akoby sa rodina zmierila s novým prostredím i ľuďmi v ňom a rozhodne sa na Slovensku zostať. Toto rozhodnutie znásobuje Mánina svadba s Petrom a horárovo rozhodnutie založiť si v Bacúchu pekáreň.
- (6) Farár „*nenávidel vojnu, nenávidel vzburu, i to, keď sa Bacúšanom dobre viedlo, nenávidel všetko, čo donášalo trápenie. Všetko, čo prichodilo zvonku*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 118).
- (7) „*A tento horár volal sa Osterčílek, čo v Bacúchu nemohli sa chytrou naučiť, teda volali ho iba „náš Čech“*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 62).
Zaujímavé je i to, že podľa Dušana Kováča (1997, s. 69) Česi vnímali Slovensko počas prvej republiky ako „naše Slovensko“, t. j. ako jednu z českých krajín.
V románe *Pisár Gráč* postavu nového suseda v nájomnom dome priamy rozprávač rovnako nazýva „*naš Rus*“ (Cíger Hronský, 2007, s. 275).
- (8) Zaujímavú interpretáciu jazyka ako nástroja kolonizácie poskytujú A. Bennett a N. Boyle (2014, s. 243) v článku *The Colony*. Napríklad: „... language is a virus, this is because it is colonizer. [...] Colonization is at the origin: we are always already dependants of language, colonized by one or more languages.“
- (9) „*Horárovi bolo ťažko sa priznávať. V posledné dva týždne nabehal sa dosť do Podhrabnic, i nadali mu tam, i prosil napokon, že veď Bacúšanom nemožno vziať tej trochu trávy...*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 130).
- (10) „*Ba horár videl i pohrebný kríž a kus čiernej stuhy na ňom. ... Otvorená jama v bielom koberci snehu zdala sa horárovi cudzia, celkom cudzia, ako cudzou ďalekou, nepriblížitelnou zdala sa mu teraz i vykopaná hlina, ďalekou ako dosiaľ nikdy nie. Cudzí mu bol i kríž, aký tu mali, i kňaz, a spev, i rytmus Otčenáša, i tváre, šaty, nárek, neznámymi všetky vrchy i obloha. ... Na druhý deň bolo mu ľúto i toho, že od horárne nečernel sa nový hrob, lebo cez noc zasypal ho sneh nabielo*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 253).
- (11) V románe *Chlieb* je to slepý Tomáš, ktorý vidí pravdu tam, kde ju ostatní nevidia, alebo opitá Verona. Mladá horárova dcéra ešte nie je dospelá, jej názory spoločnosť neberie tak vážne – no je to práve ona, ktorá má k Bacúchu a Bacúšanom pozitívny vzťah takmer od začiatku.
- (12) Prvá Československá republika bola štátom národa československého. Idea čechoslovakizmu bola problematická ako z politického, tak i z jazykového hľadiska – vychádzala z existencie jedného československého národa, ktorý mal dve vetvy. Podľa etnickej idey T. G. Masaryka mal slovenský národ časom splynúť s československým (Masaryk, 1928, s. 13 – 14). Napriek novému štátnemu zriadeniu a relatívnej samostatnosti, boj o sebadefiníciu slovenského národa pokračoval. Otázka autonómie Slovenska v rámci nového štátneho útvaru so sebou prinášala negatívne reakcie, ktoré spolu s neochotou akceptovať československý národ a jazyk

(československý jazyk bol úradným jazykom a mal sa vyučovať na školách) boli znakmi nespokojnosti časti Slovákov v novom štáte. Za dvadsať rokov existencie 1. ČSR sa dostalo k slovu viacero snáh o autonómiu, ktoré vyústili až do vzniku samostatnej Slovenskej republiky na jar roku 1939. Významným kultúrnym a vedeckým medzníkom bola snaha zaviesť *Pravidlá slovenského pravopisu*, prvú kodifikačnú príručku spisovnej slovenčiny, ktorých návrh podľa *Pravidel jazyka českého* skoncipoval Václav Vážný (1931). Voči nim sa vzbúrili spisovatelia, jazykovedci i politici (Henrich Bartek, Jozef Škultéty, Anton Augustín Baník a iní). Jozef Cíger Hronský predniesol návrh na ich revíziu na valnom zhromaždení Matice slovenskej v máji 1932. Slováci týmto aktom odmietli, aby jazyk plnil politickú funkciu. Ďalším prejavom nespokojnosti Slovákov s usporiadaním ČSR boli jednotlivé demokratické voľby – v roku 1929 ich na Slovensku vyhrala HSLŠ, v roku 1935 Autonomistický blok (SNS a HSLŠ). V júni 1938 sa konala celonárodná manifestácia za včlenenie Pittsburskej dohody do ústavy.

Okrem problémov s národným sebaurčením boli Slováci v 1. ČSR konfrontovaní s vážnymi hospodárskymi problémami. Slovensko, tak, ako iné európske krajiny, v rokoch 1925 – 1935 postihla hospodárska kríza. Už po vyhlásení 1. ČSR zanikali mnohé priemyselné centrá, Slovensko bolo agrarizované, pretože pre nízku úroveň industrializácie sa nemohlo vyrovnáť českým krajinám (Hallon, 2012, s. 214). Prevalha poľnohospodárskeho spôsobu obživy Slovákov v rámci 1. ČSR znevýhodňovala. Slovensko sa stalo zaostalejšou časťou rýchlo sa rozvíjajúceho moderného štátu, ktorého česká časť sa orientovala najmä na priemysel.

- (13) V románe *Pisár Gráč* sú pasáže z vojny, počas ktorých sa Jozef Gráč stretáva aj s ruskými vojakmi. Ani jedno z týchto stretnutí nie je opisované s nenávisťou zo strany Gráča. V druhej polovici románu sa na dvore, v ktorom Gráč býva, objaví postava – Rus, ktorý sa prisťahuje do nájomného domu. Tento Rus je ale Čech, ktorý žil dlhú dobu v Rusku, asi legionár. Autor postavu nazýva Rusom, lebo postavy sa proti prítomnosti Rusa búria. Ide o podobný motív asimilácie ako pri horárovej rodine z románu *Chlieb*, ktorú autor znovu ilustruje jazykom (a písmom): „*Vraj češtinu cez toľké roky pozabúdal, ruského akcentu sa do smrti nezavá a naučený bol vraj písať cyrilikou a s latinkou nie a nie si poradiť*“ (Cíger Hronský, 2007, s. 275).
- (14) Tu narážame na Hronského postoj k Slovenskému štátu, ktorý sa neskôr prejavil v jeho kontroverznom románe *Svet na Trasovisku*.

Literatúra

- BÁTOROVÁ, Mária. 2000. *J. C. Hronský a moderna: mýtus a mytológia v literatúre*. Bratislava : VEDA, 2000. 168 s. ISBN 80-224-0613-9
- BÁTOROVÁ, Mária. 2000. *Slovenská literárna moderna v spektre svetovej moderny* (Jozef Cíger Hronský). Martin : Matica slovenská, 2011. 280 s. ISBN 978-80-8128-012-2
- BENNETT, Andrew – ROYLE, Nicholas. 2016. *An Introduction to Literature, Criticism and Theory*. Oxon, New York : Routledge, 2016. 329 p. ISBN 9781405859141
- CÍGER HRONSKÝ, Jozef. 2006. *Chlieb*. Martin : Matica slovenská, 2006. 284 s. ISBN 80-7090-803-3
- CÍGER HRONSKÝ, Jozef. 2007. *Jozef Mak, Pisár Gráč*. Martin : Matica slovenská, 2007. 316 s. ISBN 978-80-7090-836-5
- ČÚZY, Ladislav. 2005. HRONSKÝ JOZEF CÍGER. In: *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava : Kaligram, 2005, s. 217 – 220. ISBN 80-7149-801-7
- ČÚZY, Ladislav. 2004. Jozef Cíger Hronský. In: *Portréty I*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004, s. 15 – 29. ISBN 80-223-1237-1
- HALLON, Ľudovít. 2012. Hospodársky vývin po vzniku ČSR a v 20. rokoch. In: *Slovensko v 20. storočí. 3. zväzok. V medzivojnovom Československu*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied: Historický ústav SAV, 2012, s. 213 – 240. ISBN 80-7149-225-6
- MASARYK, Tomáš Garrigue. 1928. *Slovanské problémy*. Praha : Státní nakladatelství, 1928. 192 s.
- MAŤOVČÍK, Augustín. 1995. *Jozef Cíger Hronský. Životná dráma*. Martin : Osveta, 1995. 183 s. ISBN 80-217-0529-9
- MATUŠKA, Alexander. 1970. *J. C. Hronský*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1970. 231 s.
- ŠTEVČEK, Ján. 1989. *Dejiny slovenského románu*. Bratislava : Tatran, 1989. 620 s. ISBN 80-222-0036-0

Summary

This paper is dealing with problem of assimilation in the novel *Chlieb* by Jozef Cíger Hronský. *Chlieb* is reflecting interesting part of Slovak history between two wars, where the issue of nationality was very important and Slovak literature was one of the ways how to deal with it. This using of literature in a “politic function” was very popular among our writers in those days. Hronský uses characters of Czech family as one of main problems in this novel. At the example of Osterčílek’s family author is trying to prove assimilation of another nation by very strong collective of Slovak people in Bacúch. He uses marriage, funeral and job as formal reasons for staying in village Bacúch. This theme was chosen because of Hronský’s important role in Slovak politics and culture.

O autorke

Mária Stanková vo svojom výskume zameriava na slovenskú prózu medzivojnového obdobia, poéziu Miroslava Válka a teóriu literatúry. Okrem toho sa venuje výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka.

Mária Stanková, Hagarova 4, 83 151 Bratislava